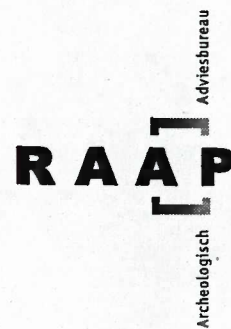

RAAP-RAPPORT 307

Gemeente Ede

Plangebied Kernhem

Waarderend archeologisch onderzoek vindplaats 1

RAAP-RAPPORT 307

Gemeente Ede

Plangebied Kernhem

Waarderend archeologisch onderzoek vindplaats 1

RAAP

Adviesbureau

Archeologisch

1
Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Ede

Project: Ede-Kernhem

Titel: Gemeente Ede, plangebied Kernhem; waarderend archeologisch onderzoek vindplaats 1

Status: eindversie

Datum: september 1997

Auteur: drs. O. Odé

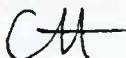
Bestandsnaam: L:\QXPress\does-2\ra307-do.qxd

Projectcode: DOES2

Projectleider: drs. O. Odé

Projectmedewerker(s): drs. M. de Rooij

Autorisatie:

drs. H.C.J. Visscher

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau, 1997

Archeologisch adviesbureau RAAP aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Ede, Dienst Ruimtelijke Ontwikkeling en Beheer, heeft archeologisch adviesbureau RAAP in juni 1997 een waarderend archeologisch onderzoek uitgevoerd op vindplaats 1 in plangebied Kernhem, waar woningbouw is gepland. Het gemeentebestuur heeft de intentie deze vindplaats uit het Mesolithicum aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Het doel van waarderend onderzoek is het bepalen van de exacte ligging, omvang, diepteligging, gaafheid en conservering van de vindplaats. Op basis van deze informatie zijn adviezen opgesteld met betrekking tot maatregelen voor behoud, beheer en inrichting van de vindplaats. De resultaten van het onderzoek kunnen als volgt worden samengevat:

- de totale omvang van de vindplaats is 60x50 meter. Binnen deze begrenzing is een tweedeling in kern en periferie (randzone) te maken;
- de vindplaats is afgedekt door een esdek (middeleeuwse ophogingslaag) van circa 50 tot 80 cm dik. De archeologische vondsten bevinden zich op een diepte van 40 tot 80 cm onder het huidige maaiveld;
- de gaafheid van de vindplaats is relatief hoog. Voor vindplaatsen uit het Mesolithicum is dit zeldzaam.

Op grond van deze resultaten zijn de volgende adviezen opgesteld:

- gezien de waarde van de vindplaats geldt het advies om de vindplaats planologisch te beschermen. Hiertoe is het gewenst dat de gemeente de vindplaats als archeologisch waardevol terrein in het bestemmingsplan opneemt of als gemeentelijk archeologisch monument aanwijst (zie hoofdstuk 4);
- naast planologische bescherming dient de vindplaats beheerd en ingericht te worden om een optimale bescherming te bewerkstelligen. Hiertoe kan de vindplaats als groenzone worden ingericht en/of met grond worden opgehoogd;
- het verhaal van de vindplaats kan met behulp van een informatiepaneel of andere middelen aan de burgers/omwonenden kenbaar worden gemaakt.

Inhoud

3	Samenvatting
5	1 Inleiding
	1.1 Algemeen
	1.2 Locatiebeschrijving
	1.3 Karakteristieken van een mesolithisch kampement
	1.4 Leeswijzer
8	2 Onderzoeksmethode
10	3 Resultaten
14	4 Advies
	4.1 Inleiding
	4.2 Behoud, beheer en inrichting
17	5 Conclusies
18	Literatuur
18	Verklarende woordenlijst
18	Gebruikte afkortingen
19	Overzicht van figuren
20	Bijlage 1: Archeologie in het bestemmingsplan

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de gemeente Ede, Dienst Ruimtelijke Ontwikkeling en Beheer, heeft archeologisch adviesbureau RAAP in juni 1997 een waarderend archeologisch onderzoek uitgevoerd op vindplaats 1 in plangebied Kernhem (figuur 1). In het ten noorden van de kern Ede gelegen plangebied is woningbouw gepland. Het gemeentebestuur heeft de intentie de archeologische vindplaats aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Vindplaats 1 is ontdekt in oktober 1995 tijdens de archeologische inventarisatie door RAAP. Het doel van het toenmalige onderzoek was het aangeven van eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen in het plangebied. Bij dit onderzoek zijn onder andere de sporen ontdekt van een kampement uit het Mesolithicum (Midden Steentijd, ca. 8800-4900 voor Chr.) in vlek A: vindplaats 1. Op grond van de onderzoeksresultaten is de aanbeveling gedaan om deze nieuw ontdekte vindplaats aan een waarderend onderzoek te onderwerpen.

Het doel van waarderend onderzoek is het bepalen van de exacte ligging, omvang, diepteligging en gaafheid (conserveringstoestand) van de vindplaats. Op basis van deze informatie wordt advies gegeven met betrekking tot maatregelen voor behoud, beheer en inrichting van de vindplaats.

1.2 Locatiebeschrijving

Vindplaats 1 is gesitueerd in het noordoosten van 'vlek A' (figuur 1). In bodemkundig opzicht bestaat vlek A grotendeels uit beekerdgronden. Het betreft van oorsprong laaggelegen gronden met een in archeologisch opzicht tamelijk lage verwachting. In dit lage, natte gebied zijn enkele hogere (en drogere) delen aanwezig, de zogeheten dekzandruggen. Deze dekzandruggen zijn ontstaan tijdens de laatste ijstijd (tussen ca. 10.000-9000 jaar voor Chr.) en vormden gunstige bewoningslocaties tijdens het Mesolithicum (Midden Steentijd). Vindplaats 1 dateert uit het Mesolithicum (8800-4900 voor Chr.) en ligt op een dekzandrug die grenst aan de lager gelegen beekerdgronden. Door de aanwezigheid van vegetatie na de laatste ijstijd is er op de dekzandrug bodemvorming opgetreden. In het mineralogisch vrij arme zand van de dekzandrug was dit een zogenaamde humuspodzol. Door in- en uitspoeling van humus en mineralen ontstaan in een dergelijke bodem karakteristieke horizonten, die o.a. aan de kleur goed te herkennen zijn.

Na het Mesolithicum zijn de dekzandrug en omgeving waarschijnlijk lange tijd onbewoond geweest. Als het gebied vanaf de Middeleeuwen in cultuur wordt

was het staal van de steentijd. Er werden werktuigen van gemaakt voor de jacht (pijlpunten), het bereiden van voedsel en de bewerking van hout, bot en leer. Op de kampementen zijn niet alleen deze werktuigen terug te vinden, maar vooral ook het bewerkingsafval dat ontstond tijdens het vervaardigen van de werktuigen (figuur 2).

Figuur 2: Selectie van vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum die op vindplaats 1 zijn aangetroffen (2x ware grootte).

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksmethode van het waarderend archeologisch onderzoek besproken. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Op grond van de resultaten is een aantal adviezen opgesteld met betrekking tot het behoud, het beheer en de inrichting van de vindplaats (hoofdstuk 4). Het rapport wordt afgesloten met algemene conclusies (hoofdstuk 5).

2 Onderzoeksmethode

Waarderend archeologisch onderzoek houdt in dat de waarde van een archeologische vindplaats zo objectief mogelijk bepaald wordt. Een criterium dat in de waardering een belangrijke rol speelt, wordt gevormd door de actuele kwaliteit van een vindplaats. Met kwaliteit wordt bedoeld de mate waarin archeologische overblijfselen nog onaangetast en in hun oorspronkelijke positie (context) aanwezig zijn. Hierbij spelen de begrippen gaafheid en conservering een belangrijke rol. Onder gaafheid wordt verstaan de mate van (fysieke) verstoring van dat gedeelte van de bodem waarin de archeologische resten zijn ingebed. Met conservering wordt de mate waarin de archeologische resten bewaard zijn gebleven, aangeduid. Een algemeen toegepaste methode om de gaafheid van vindplaatsen te bepalen betreft booronderzoek, waarbij o.a. kenmerken van het bodemprofiel worden bestudeerd en beschreven. Bodemvormende processen kunnen een karakteristieke sequentie van horizonten tot resultaat hebben. In dekzandgebieden bestaat een intact bodemprofiel uit een A-, E- (beide uitspoelingshorizonten), B- (inspoelingshorizont) en C-horizont (moedermateriaal). Tussen de B- en de C- horizont bevindt zich meestal nog een overgangszone: de BC-horizont. Met behulp van booronderzoek kan de aan- en afwezigheid van bepaalde horizonten op een archeologische vindplaats worden vastgesteld. Op deze wijze kan bepaald worden in hoeverre het bodemprofiel intact is. Op basis van deze informatie, in combinatie met kennis van de (verwachte) positie van archeologische resten in de bodem, kan een oordeel worden gegeven over de gaafheid van een vindplaats. Wanneer tijdens het booronderzoek wordt aangetoond dat de vindplaats met sedimenten is afgedekt (geweest), zoals in het geval van vindplaats 1 een esdek, is de kans groot dat de gaafheid hoog is.

Het waarderend onderzoek op vindplaats 1 bestond uit een intensief booronderzoek, d.w.z. dat er in een fijnmazig grid geboord is. Er is gebruik gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. Het met deze boor opgeboorde sediment is uitgezeefd en nauwkeurig onderzocht op vuursteensplinters en/of houtskoolpartikels. Tevens is met behulp van een zandguts de bodemopbouw nauwkeurig onderzocht en beschreven.

Het waarderend onderzoek is uitgevoerd binnen de vermoedelijke begrenzing van de vindplaats (100x75 meter), zoals deze tijdens het RAAP-onderzoek in 1995 is vastgesteld. De boringen zijn geplaatst in een grid: in de periferie van de vindplaats met een afstand van 20 tot 10 meter en in het centrum van de vindplaats met vijf meter tussen de boringen. De boorpunten binnen een raai verspringen ten opzichte van die van de aangrenzende raai, waardoor een systeem bestaande uit nagenoeg gelijkbenige driehoeken ontstaat. Op deze wijze is een grid verkre-

gen waarbij met het geplande aantal boringen de grootste trefkans wordt bereikt. In totaal zijn 45 boringen gezet tot een diepte van circa één meter. Deze boordiepte is toereikend om de laag met bewoningssporen uit het Mesolithicum te kunnen onderzoeken. Op de plaatsen van de boringen is de NAP-hoogte van het maaiveld gemeten.

3 Resultaten

Het waarderend booronderzoek heeft een beeld gegeven van de vindplaats en haar ligging in het landschap. Tevens heeft het onderzoek informatie over de omvang, diepteligging, gaafheid en conservering van de vindplaats opgeleverd (zie figuur 3).

Omvang

Op basis van de resultaten van het waarderend booronderzoek is vastgesteld dat de vindplaats een totale omvang heeft van ca. 60x50 meter en dat daarbinnen een kern en een periferie (randzone) zijn te onderscheiden. De kern heeft een omvang van ca. 40x25 meter. Het onderscheid tussen kern en periferie is gebaseerd op het nog aanwezige reliëf in het landschap, de aan- of afwezigheid van een nog min of meer intact podzolprofiel en de aanwezigheid van vuursteensplinters en (verbrande) natuursteenbrokjes in een ongestoorde horizont dan wel in het onderste deel van het esdek.

De indeling in kern en periferie geeft enerzijds het mogelijke verschil in intensiteit van de activiteiten in het verleden aan, anderzijds kan de indeling ook het verschil in gaafheid van de beide delen aangeven.

Diepteligging

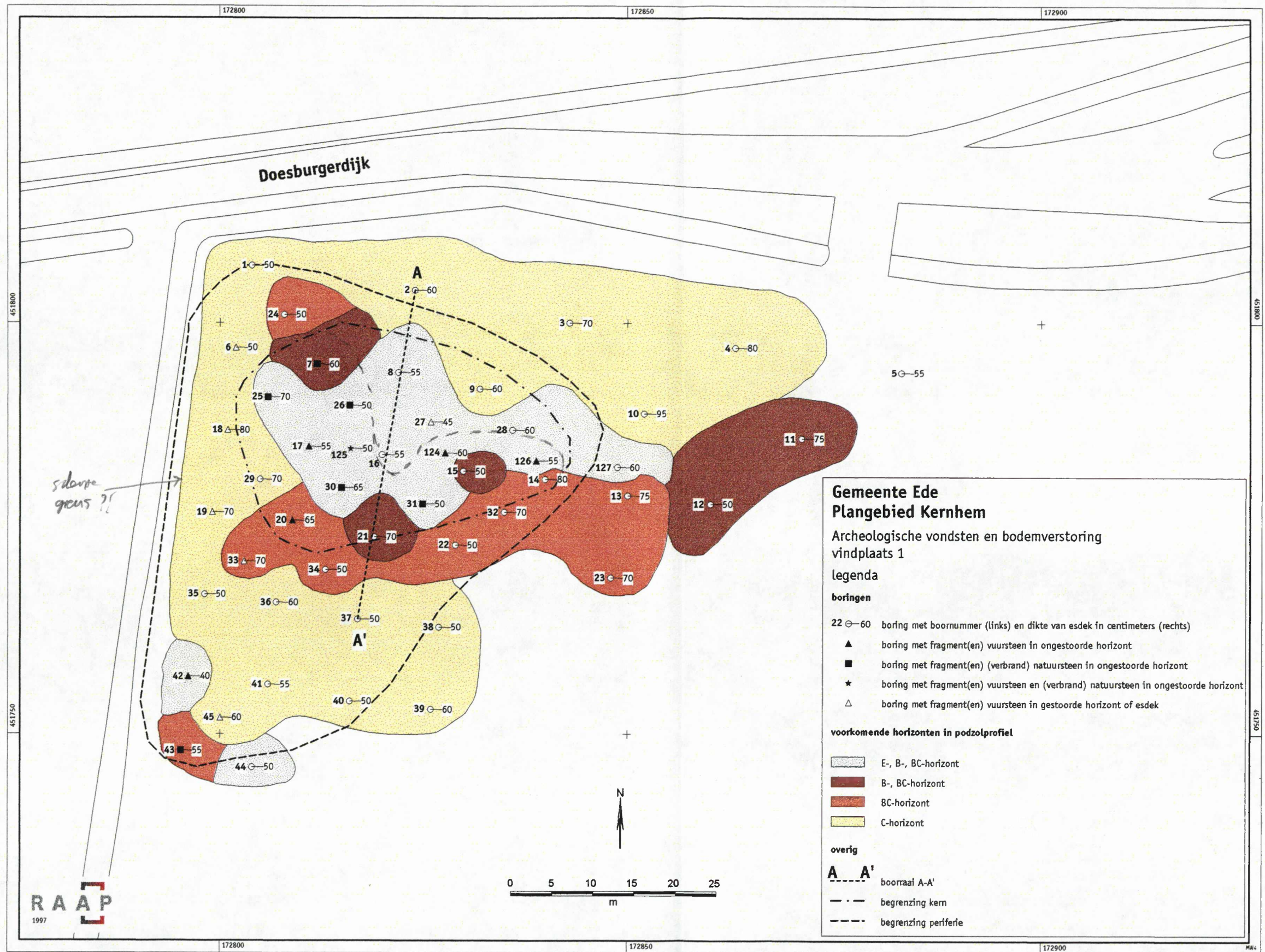
De diepte van de vuursteensplinters en de (verbrande) natuursteenbrokjes in de kern van de vindplaats varieert van 55 tot 85 cm -Mv, vaak net onder het esdek. In de periferie liggen deze splinters en brokjes vaak minder diep en zijn zij opgenomen in het esdek.

Gaafheid

De staat van het bodemprofiel is een goede graadmeter voor de gaafheid van de bodem (zie hoofdstuk 3). Op de vindplaats is een podzoldodem aanwezig die plaatselijk nog bijna compleet is (zie figuur 4). Binnen het gebied dat als kern is omschreven, is in de meeste boringen waargenomen dat de E-horizont (uitspoelingslaag in de podzoldodem) nog intact is. Vuursteensplinters en (verbrande) natuursteenbrokjes zijn grotendeels in nog ongestoorde lagen aangetroffen (E- en B-horizont). De kern is bovendien als een duidelijke verhoging in het landschap te herkennen. Deze waarnemingen geven aan dat de kern van de vindplaats nog tamelijk gaaf is.

In het als periferie omschreven gebied is de verhoging in het landschap minder prominent, het podzolprofiel is niet of nauwelijks meer aanwezig (plaatselijk nog een BC-horizont) en de vuursteensplinters en (verbrande) natuursteenbrokjes zijn over het algemeen in een verstoorde laag, met name het esdek, aangetroffen. Dit

Figuur 3: Gemeente Ede, plangebied Kernhem, vindplaats 1: archeologische vondsten en bodemverstoring.

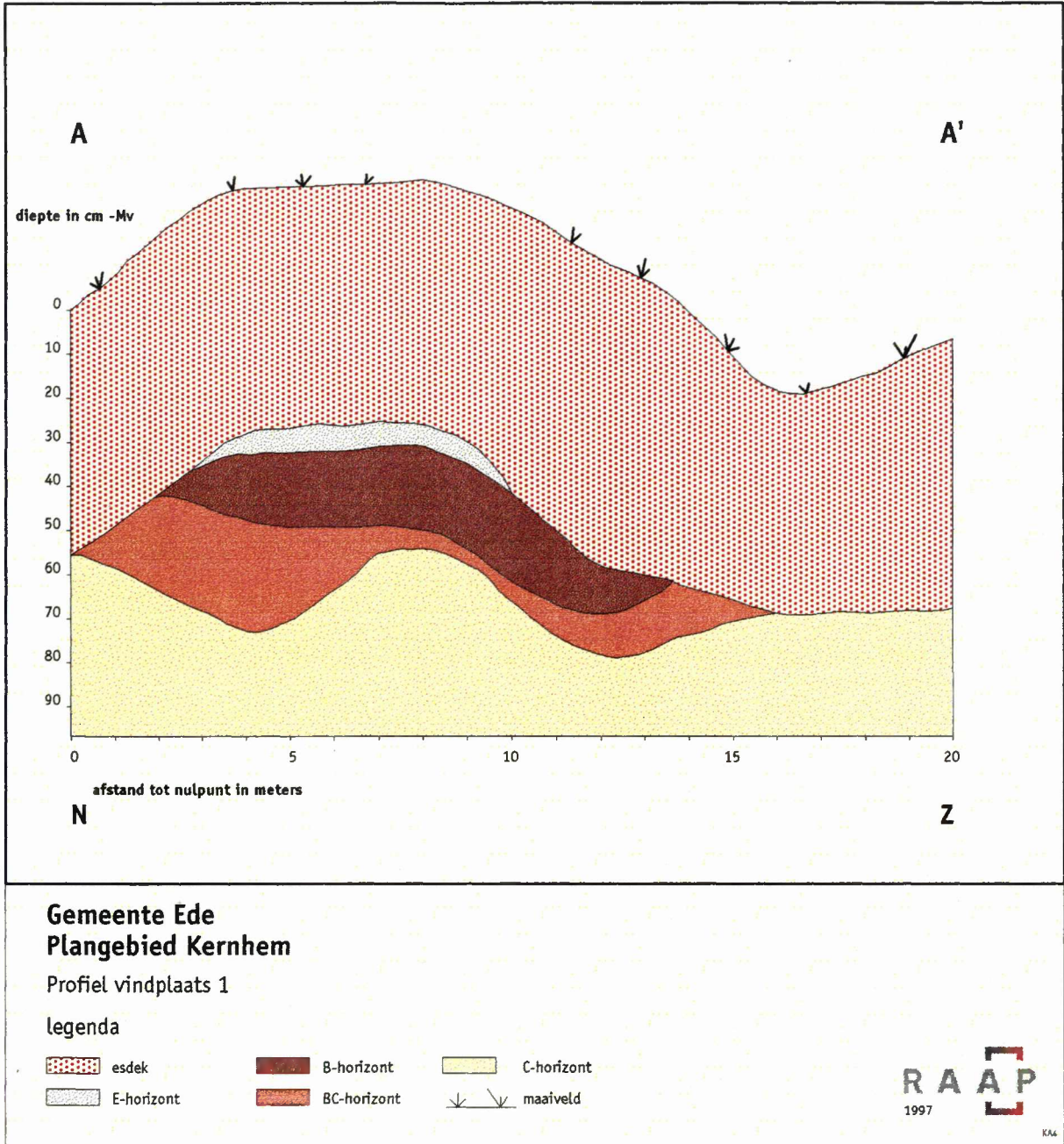

geeft aan dat het vondstmateriaal in de periferie van de vindplaats door ploegen grotendeels uit zijn oorspronkelijke context is geraakt en dat de gaafheid als laag of matig is aan te merken.

Het intensieve waarderend booronderzoek is niet uitgebreid met het graven van enkele proefvakken (zoals omschreven in de offerte), omdat niet verwacht werd dat dit extra informatie zou verschaffen over de waarde van de vindplaats en bovendien zouden proefvakken tot een relatief grote verstoring (te weten vernietiging ter plaatse van de proefvakken) van de tamelijk kleine vindplaats geleid hebben.

Conservering

De conservering van de archeologische resten op de vindplaats is matig. Dit geldt overigens voor vrijwel alle bekende vindplaatsen uit het Mesolithicum in Nederland. Organisch materiaal, zoals bot, leer en hout, is in de meeste gevallen volledig geoxideerd. Onder extreem gunstige omstandigheden kan dergelijk materiaal op een mesolithische vindplaats worden aangetroffen, maar dat is zeer uitzonderlijk. De op vindplaats 1 aangetroffen sporen bestaan uit fragmenten vuursteen en natuursteen. Naar alle waarschijnlijkheid is er een haardkuil aanwezig, maar hier zijn geen directe aanwijzingen voor gevonden. In termen van conservering betekent dit dat vindplaats 1 niet lager of hoger scoort dan de meeste andere mesolithische vindplaatsen.

Figuur 4: Schematisch profiel (noord-zuid) vindplaats 1 (boorraai A-A).

*(grote)deels verstoord?
maar in perifere nauwelijks te gevonden
(oorzaak: verspreiding?)
- niet (gelijdelijk) afgetopt: afgegraven?*

4 Advies

4.1 Inleiding

→ waarom?

De vindplaats is dusdanig waardevol dat bescherming gewenst is. Het handhaven van de huidige situatie vormt in feite een ideale omstandigheid voor langdurig behoud. Met de komst van de nieuwe woonwijk zal deze situatie veranderen. Zonder beschermende maatregelen gaat de vindplaats waarschijnlijk geheel verloren. Kern en periferie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en moeten als één geheel worden gezien. De grens van de periferie vormt derhalve de begrenzing van de vindplaats. Veiligheidshalve is het raadzaam een ruime bufferzone rondom de vindplaats in acht te nemen.

Om een langdurige bescherming van de vindplaats te realiseren, zijn onderstaande adviezen opgesteld met betrekking tot behoud, beheer en inrichting.

4.2 Behoud, beheer en inrichting

Voor vindplaats 1 wordt geadviseerd te streven naar inpassing in de nieuwe woonwijk. Hiervoor bestaan enkele mogelijkheden, waarbij de archeologische waarde zoveel mogelijk kan worden behouden. Behoud kan worden bereikt door maatregelen te nemen op het vlak van:

- planologische bescherming;
- fysieke inrichting.

Planologische bescherming

Planologische bescherming van vindplaats 1 kan worden gerealiseerd door opname in het gemeentelijk bestemmingsplan met de nevenbestemming of aanduiding archeologisch waardevol terrein. Het terrein dient dan tevens met deze status en als vlak op de plankaart te worden aangegeven. Aan de aanduiding archeologisch waardevol terrein zou een aanlegvergunningstelsel moeten worden gekoppeld waarin ten minste een aanlegvergunning wordt opgenomen voor (zie ook bijlage 1):

- grondwerkzaamheden dieper dan 40 cm -Mv;
- aanleg van ondergrondse leidingen, waartoe ook drainage wordt gerekend;
- bodem verlagen of afgraven;
- bebossen;
- aanbrengen van oppervlakteverhardingen;
- graven van watergangen en vijvers.

Voorts is het raadzaam in de toelichting en beschrijving van het bestemmingsplan het gebruik van de terreinen als groenstrook vast te leggen. Groenstroken

vallen onder gemeentelijk beheer. Het bestemmen als groenstrook voorziet dus in het onderhoud van het terrein en in de controle op de naleving van de in het bestemmingsplan opgenomen voorwaarden voor het gebruik van het terrein.

Een tweede mogelijkheid voor bescherming is het toepassen van de gemeentelijke monumentenverordening. De gemeente heeft reeds de intentie in deze richting uitgesproken. Volgens de monumentenverordening van de gemeente Ede kan de archeologische vindplaats als 'gemeentelijk archeologisch monument' aangewezen worden. Bij uit te voeren (in archeologisch opzicht schadelijke) werkzaamheden op het terrein is dan een vergunning vereist op basis van de gemeentelijke monumentenverordening. In het geval hiervoor wordt gekozen, is het wel van belang dat het terrein op de plankaart als 'gemeentelijk monument' wordt aangegeven, zodat duidelijk is dat het een monument betreft. Tevens kan in de tekst (bijv. de beschrijving in hoofdlijnen of de toelichting) van het gemeentelijk bestemmingsplan worden verwezen naar de gemeentelijke monumentenverordening.

Fysieke inrichting

Wanneer de gemeente besluit tot behoud van de vindplaats in welke vorm dan ook, is het gewenst de archeologische waarde ook voor de toekomst veilig te stellen. Dit kan op de volgende manieren worden bewerkstelligd:

1. opname in een groenvoorziening, waarbij de totale oppervlakte van een vindplaats zich binnen een groenzone bevindt. Door middel van bijvoorbeeld het aanbrengen van betongaas in de bodem kan worden voorkomen dat ongewenste verstoring van de archeologische lagen plaatsvindt. Er dient sprake te zijn van beperkte beplanting met bij voorkeur ondiep wortelende planten (bijvoorbeeld gras). Eventueel uit te voeren in combinatie met punt 2;
2. ophogen van het maaiveld, waarbij een nieuw maaiveld wordt gecreëerd op een hoogte die voorkomt dat eventueel aan te brengen voorzieningen tot in de archeologische lagen reiken. Schade aan een vindplaats kan hierdoor tot een minimum worden beperkt. Een nadelig effect kan optreden in de vorm van de zetting door het ophogingspakket, hoewel dit in zandgrond nauwelijks aan de orde is. Eventueel uit te voeren in combinatie met punt 1.

Advies 1 geniet de voorkeur aangezien de locatie hierbij zo min mogelijk aan het zicht onttrokken wordt, zodat de belevingswaarde het best kan worden ontwikkeld. Deze optie sluit bovendien het best aan op de mogelijke aanwijzing van de vindplaats als gemeentelijk monument.

Advies 2 is eveneens een verantwoorde optie uit het gezichtspunt van bescherming van de archeologische sporen. Kanttekening bij deze optie is dat het huidige reliëf verandert wanneer lokaal een ophogingspakket wordt aangebracht. De locatie van de vindplaats kan daarentegen op deze wijze op eenvoudige wijze worden beschermd en als markante hoogte worden benadrukt.

Aangezien er geen concrete informatie beschikbaar is over hoe de vindplaats er precies uitziet, is het moeilijk om uitgewerkte adviezen met betrekking tot het versterken van de belevingswaarde te geven. Op grond van wat er nu over de

vindplaats en uit opgravingen van soortgelijke vindplaatsen bekend is, kan een informatiepaneel worden vervaardigd waarop een indruk kan worden gegeven van wat zich in de bodem bevindt. Met behulp van een straatnaam kan de band met het verleden worden versterkt. Een kleine expositie (bijv. in een bibliotheek of buurthuis) of een informatieboekje kan tenslotte voor belangstellenden een gedetailleerdere indruk van de archeologische waarde geven.

5 Conclusies

Het waarderend onderzoek heeft informatie opgeleverd over de ligging, omvang, diepteligging, gaafheid en conservering van vindplaats 1. Deze informatie vormt een goede basis voor de adviezen met betrekking tot het behoud, het beheer en de inrichting van de vindplaats. De belangrijkste conclusies luiden:

- de vindplaats heeft een totale omvang van 60x50 meter. Binnen deze begrenzing is een tweedeling in kern en periferie (randzone) te maken;
- de vindplaats is afgedekt door een esdek (middeleeuwse ophogingslaag) van circa 50 à 80 cm dikte. De archeologische vondsten bevinden zich op een diepte van 40 tot 80 cm onder het huidige maaiveld;
- de gaafheid van de vindplaats is relatief hoog. Voor vindplaatsen uit het Mesolithicum is dit zeldzaam;
- de conservering van de vindplaats is matig. Dit geldt voor vrijwel alle bekende vindplaatsen uit het Mesolithicum in Nederland;
- op grond van het uitgevoerde onderzoek is te concluderen dat de waarde van de vindplaats hoog is;
- gezien de waarde geldt het advies om de vindplaats planologisch te beschermen. Hiertoe is het gewenst dat de gemeente de vindplaats als archeologisch waardevol terrein in het bestemmingsplan opneemt of als gemeentelijk archeologisch monument aanwijst (zie hoofdstuk 4);
- naast planologische bescherming dient de vindplaats beheerd en ingericht te worden om een optimale bescherming te bewerkstelligen. Hiertoe kan de vindplaats als groenzone worden ingericht en/of met extra grond worden opgehoogd;
- tenslotte kan het verhaal van de vindplaats met behulp van een informatiepaneel of andere middelen aan de burgers/omwonenden kenbaar worden gemaakt.

Literatuur

Odé, O., 1996. Gemeente Ede; Archeologisch onderzoek; Plangebied Kernhem. *Raap-Rapport* 146. Stichting RAAP, Amsterdam.

Soonius, C.M., & L.A. Ankum, 1991. Ede; I. Inventarisatie van Monumenten en Meldingsgebieden; II. Archeologische potentiekaart. *RAAP-rapport* 49. Stichting RAAP, Amsterdam.

Soonius, C.M., & L.A. Ankum, 1991. Archeologische Meldingskaart en Potentiekaart van de gemeente Ede: een samenvatting. *RAAP-notitie* 36. Stichting RAAP, Amsterdam.

Verklarende woordenlijst

- dekzand** fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente)
- podzol** bodem met een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). Het proces van het uitloggen van de E-horizont en de vorming van een B-horizont door inspoeling van amorfe humus en ijzer wordt podzolering genoemd
- steentijd** betreft de archeologische perioden Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum
- zetting** maaiveldvaling van veen- en kleigronden als gevolg van ontwatering, oxidatie van organisch materiaal en krimp

Gebruikte afkortingen

- Mv** maaiveld
NAP Normaal Amsterdams Peil
RAAP Regionaal Archeologisch Archiverings Project
ROB Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Overzicht van figuren

- Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied (vlek A: onderbroken lijn; vindplaats 1: ster); inzet: ligging in Nederland (stip).
  - Figuur 2. Selectie van vuurstenen artefacten uit het Mesolithicum die op vindplaats 1 zijn aangetroffen (2x ware grootte).
  - Figuur 3. Gemeente Ede, plangebied Kernhem, vindplaats 1: archeologische vondsten en bodemverstoring.
  - Figuur 4. Schematisch profiel (noord-zuid) vindplaats 1 (boorraai A-A').
- Bijlage 1. Archeologie in het bestemmingsplan.

Bijlage 1: Archeologie in het bestemmingsplan

Een bestemmingsplan bestaat uit voorschriften met een plankaart vergezeld van een toelichting. Binnen elk van deze drie onderdelen kan het archeologisch belang aan de orde gesteld worden. In onderstaande tekst zal per onderdeel worden aangegeven op welke wijze dit kan gebeuren.

1. Toelichting

De toelichting bestaat uit drie onderdelen:

- a. onderzoeksgedeelte: uitkomsten van het voor het plan verrichte onderzoek;
- b. beleidsgedeelte: achterliggende gedachten ten aanzien van de gewenste ontwikkelingen;
- c. planopzet: richting geven aan de uitleg van een bepaald planonderdeel van de voorschriften en/of plankaart.

Genoemde onderdelen zijn meestal niet als zodanig aanwezig, d.w.z. zij kunnen anders worden genoemd of met elkaar verweven zijn binnen diverse hoofdstukken in de toelichting. De toelichting kan, naast de bovenstaande drie onderdelen, bovendien nog andere onderdelen omvatten.

Ad a: onderzoeksgedeelte

In het onderzoeksgedeelte van de toelichting kan aandacht besteed worden de bewoningsgeschiedenis van het gebied en aan de overblijfselen van deze vroegere bewoning (een inventarisatie van de archeologische terreinen). Dit zou moeten resulteren in een kaart waarop alle archeologische monumenten en waardevolle terreinen zijn weergegeven.

Ad b: beleidsgedeelte

In het beleidsgedeelte van de toelichting kunnen, op basis van de resultaten uit het onderzoek, doelstellingen ten aanzien van het behoud van archeologische waarden geformuleerd worden. Tevens kan hierbij aangegeven worden op welke wijze de gemeente denkt het behoud en de bescherming van de archeologische waarden binnen het bestemmingsplan te realiseren. Ten aanzien van de archeologische monumenten kan worden vermeld dat op grond van de Monumentenwet voor elke activiteit die het monument kan aantasten, een vergunning vereist is.

Ad c: planopzet

Bij de planopzet van de toelichting kan enerzijds worden ingegaan op de betekenis van de verschillende onderdelen van de voorschriften en kan anderzijds aan de

orde worden gebracht hoe bepaalde functies zich ten opzichte van elkaar verhouden. Er kan aangegeven worden of het behoud van archeologische waarden gelijkgesteld of ondergeschikt is aan andere functies in het gebied. Voor de archeologische monumenten geldt in principe dat deze gelijkwaardig dienen te zijn aan andere functies.

2. Voorschriften

De voorschriften bestaan uit verschillende onderdelen. In het kader van de bescherming van archeologische waarden worden hier zeven van deze onderdelen besproken. Dit zijn achtereenvolgens:

- a. de begripsbepalingen;
- b. de bestemming en doeleindenomschrijving;
- c. de beschrijving in hoofdlijnen;
- d. het aanlegvergunningstelsel;
- e. de bouwvoorschriften;
- f. de gebruiksbepalingen;
- g. de vrijstellings- en wijzigingsmogelijkheden.

Ad a: begripsbepalingen

Bij de begripsbepalingen kunnen begrippen als 'archeologisch monument' en/of 'archeologisch waardevol terrein' gedefinieerd worden. Hiervoor zouden de volgende omschrijvingen gebruikt kunnen worden:

- archeologische monument: "archeologisch terrein dat beschermd is ingevolge de Monumentenwet".
- archeologisch waardevol terrein: "terrein waarin zich voorwerpen of bewoningssporen van vroegere samenlevingen bevinden, die behouden dienen te worden".

Ad b: bestemming en doeleindenomschrijving

De archeologische waarden kunnen binnen het bestemmingsplan een apart bestemmingsplan-artikel krijgen, als zijnde een hoofdbestemming of medebestemming, of kunnen als aanduiding binnen andere bestemmingen genoemd worden. Binnen de doeleindenomschrijving kan vervolgens aangegeven worden waarvoor de gronden bestemd zijn en of zij boven- of ondergeschikt zijn aan de andere functie. Dit kan op de volgende wijze gedaan worden:

- 'archeologisch monument'
"de op de plankaart als zodanig aangeduide gronden zijn beschermde archeologische monumenten ingevolge de Monumentenwet. Ten aanzien van de monumenten gelden de regels conform de Monumentenwet".
- 'archeologisch waardevol terrein'
"de op de plankaart als zodanig aangegeven gronden zijn tevens bestemd voor het behoud en de bescherming van de archeologische waarden van die grond".

Ad c: beschrijving in hoofdlijnen

De beschrijving in hoofdlijnen is een instrument om de beleidsmatige inhoud van het bestemmingsplan in de voorschriften weer te geven. Algemeen worden er drie functies aan de beschrijving in hoofdlijnen toegekend:

Toetsingsfunctie: deze functie kan de rol van het bestemmingsplan als toetsingskader voor onder andere bouw- en aanlegvergunningen versterken vanuit een kwalitatief oogpunt. Het kan een brug slaan tussen enerzijds de bestemming en doeleindenomschrijving en anderzijds de bepalingen over inrichting en beheer. Wat betreft het behoud van archeologische waarden kan bijvoorbeeld aangegeven worden wanneer een bouw- of aanlegvergunning geweigerd of verleend wordt.

Uitvoeringsfunctie: deze functie heeft als doel aan te geven op welke wijze de gemeente denkt de doelstellingen van het bestemmingsplan te realiseren met de ter beschikking staande instrumenten. De gemeente kan dus aangegeven hoe zij middels het bestemmingsplan de archeologische waarden gaan beschermen.

Afstemmingsfunctie: deze functie kan enerzijds de interne samenhang van het bestemmingsplan verduidelijken c.q. vergroten en anderzijds externe afstemming tussen het bestemmingsplan en andere beleidsvelden. Hierbij kan gedacht worden aan de rol die andere sectorale instrumenten kunnen spelen bij de realiseren van de doelstellingen van het bestemmingsplan. Er kan dus ook aandacht besteed worden aan de afstemming tussen het archeologisch en het ruimtelijke ordeningsbeleid.

Ad d: aanlegvergunningenstelsel

Het meest efficiënt is een aanlegvergunningenstelsel dat alleen van toepassing is op de archeologisch waardevolle terreinen. Een aanlegvergunning voor een archeologisch monument is in principe niet nodig, maar kan wel gezien worden als richtlijn wanneer, op basis van de Monumentenwet, een vergunning aangevraagd dient te worden. Dit aanlegvergunningenstelsel zou er als volgt uit kunnen zien (naar een voorbeeld van de ROB):

- het is verboden op of in de gronden aangeduid met 'archeologisch waardevol terrein' de navolgende werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden, geen normale exploitatie-werkzaamheden zijnde, uit te voeren, te doen of te laten uitvoeren, zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning (aanlegvergunning) van Burgemeester en Wethouders:

- * het ophogen en ontginnen van gronden;
- * het bodemverlagen, afgraven of egaliseren van gronden waarvoor geen ontgrondingsvergunning is vereist;
- * het uitvoeren van grondbewerkingen dieper dan de bouwvoor. 40 cm, waartoe ook gerekend wordt woelen en draineren;
- * het omzetten van grasland in bouwland;
- * het aanleggen van boomgaarden;

- * het bebossen van gronden;
  - * het aanleggen, verbreden of verharderen van wegen, voet-, ruit- of rijwielpaden, banen of parkeergelegenheden en het aanbrengen van andere oppervlakteverhardingen;
  - * het aanbrengen van ondergrondse transport-, energie- of telecommunicatieleidingen en daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur;
  - * het aanbrengen van de constructies, installatie of apparatuur, die verband houden met bovengrondse leidingen;
  - * het graven van sloten, watergangen, vijvers of vaarten;
- de aanlegvergunning wordt niet verleend dan nadat van Gedeputeerde Staten een verklaring van geen bezwaar is ontvangen;
  - alvorens de vergunning te verlenen en voornoemde verklaring te verzoeken vragen Burgemeester en Wethouders de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (of een andere deskundige) te Amersfoort schriftelijk om advies;
  - de vergunning wordt slechts verleend, indien door het aanleggen van bovengenoemde werken of het uitvoeren van bovengenoemde werkzaamheden, dan wel de daarvan direct of indirect te verwachten gevolgen, de in bedoelde gronden aanwezige oudheidkundige sporen niet dan in geringe mate worden aangetast.

Ad e: bouwvoorschriften

In principe zouden de archeologische waarden niet samen mogen vallen met de bouwvlakken (plaatsen waar gebouwd mag worden). Is dit onvermijdelijk dan zou er moeten worden opgenomen dat bij een aanvraag voor een bouwvergunning advies gevraagd wordt aan deskundigen (bijv. de ROB). Dit kan als volgt binnen de bouwvoorschriften opgenomen worden:

- "binnen de gronden aangeduid met 'archeologisch waardevol terrein' mag niet worden gebouwd";
- "alvorens een vergunning te verlenen vragen Burgemeester en Wethouders de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort schriftelijk om advies".

Ad f: gebruiksbepalingen

Ter bescherming van archeologische waarden zouden gebruiksverboden het meest efficiënt zijn. Vrijstelling van gebruiksverboden zou onder bepaalde voorwaarden mogelijk kunnen zijn. De gebruiksbepalingen kunnen als volgt opgenomen worden:

- "Onder strijdig gebruikt wordt in ieder geval verstaan":
  - zie mogelijkheden aanlegvergunningenstelsel (ad d).
- "Burgemeester en Wethouders zijn bevoegd vrijstelling te verlenen, mits de archeologische waarden niet onevenredig aangetast worden".
- "Alvorens een vergunning te verlenen vragen Burgemeester en Wethouders de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort schriftelijk om advies".

Ad g: vrijstellings- en wijzigingsmogelijkheden

Ten behoeve van de bescherming van archeologische waarden is het van belang dat zo min mogelijk vrijstellings- of wijzigingsmogelijkheden opgenomen worden. Een uitzondering betreft wanneer een terrein beschermd gaat worden via de Monumentenwet of op de provinciale of gemeentelijke monumentenlijst is gekomen. In dit geval zou een wijziging van het bestemmingsplan aan de orde kunnen komen.

- "Burgemeester en wethouders kunnen het plan wijzigen indien een archeologisch terrein een beschermd monument is geworden".

3. Plankaart

Ten aanzien van de archeologische waarden op de plankaart zijn twee dingen van belang:

- a. de weergave;
- b. tegenstrijdige bestemmingen.

Ad a: weergave

Alle archeologische monumenten en waardevolle terreinen moeten op de plankaart komen te staan. De archeologische waarden kunnen op verschillende manieren weergegeven worden:

- als punten;
- het hele perceel of percelen waarin het terrein ligt;
- archeologische gebieden.

Ad b: tegenstrijdige bestemmingen

Er moet op gelet worden of de archeologische terreinen niet samenvallen met bouwblokken of met bijv. een toekomstig aan te leggen bedrijventerrein. Dit frustriert de bescherming.

4. Literatuur

Woudstra, P.J. (red), 1996. *Op dezelfde leest II: Standaardisering van bestemmingsplanvoorschriften.* Eindrapport NIROV - werkgroep Herziening op dezelfde leest. Samsom HD Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn.

Zundert, J.W. van, 1993. *Het bestemmingsplan: Een juridisch-bestuurlijke inleiding in de ruimtelijke ordening.* Zevende herziene druk. Samsom H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn.